

Associació Cultural Amics del Seminari de Mallorca

La dona a la Societat i a l'Església. Reflexions amb segell d'urgència

Conferència a l'Assemblea Anual. 12.XI.2022.

Jaume Oliver Jaume

(Redacció provisional. Falta la bibliografia)

Benvolguts amics i amigues, el tarannà d'aquesta Assemblea Anual, col·loquial però al mateix programada per al treball profitós, me permet proposar a la consideració del nostre col·lectiu, de forma senzilla i breu, algun tema o aspecte concret que pugui resultar d'un mínim interès o pugui contenir una convidada per a un posterior estudi, sense cap intencionalitat academicista ni erudita, però si amb la intenció de provocar reflexió i debat, i, si escau, algun tipus de compromís. Permeteu-me, abans de qualsevol altra cosa, expressar el meu agraïment a la presidència de la nostra Associació per haver-me confiat a mi aquesta tasca el complicat però il·lusionant any 2022 i a tots vosaltres donar-vos la benvinguda.

El títol de la meua aportació, ***La dona a la Societat i a l'Església. Reflexions amb segell d'urgència***, proposa un tema amplíssim i complexe però, al mateix temps, pretén concretar el seu tractament només en algunes de les seves vessants i de forma introductòria. L'adjectivament d'aquest tractament com a urgent, és reconèixer l'absoluta necessitat, teòrica i pràctica, de canviar ja quan abans la situació de la dona – teories, actituds i pràctiques - en el conjunt de la Societat i, específicament, en l'Església, impossible de mantenir als inicis del segle XXI.

Aquestes reflexions conténen una perspectiva diacrònica i un discurs assertiu, admetent, però, la possibilitat d'altres aproximacions al tema i , en qualsevol cas, el diàleg com a clima de treball.

Estructuraré el text en sis punts:

- 1. En el principi, la misogínia. Eva fou la culpable.**
- 2. Les dones i els inicis del Cristianisme versus la consolidació de l'Església patriarcal.**
- 3. Dones que no segueixen la tradició: cortesanes, beguines, monges.**
- 4. El Renaixement, el Concili de Trento (1.545-1563) i el monacat religiós femení de clausura a Mallorca.**
- 5. El segle XIX: el feminisme modern, moviments femenins polítics i obrers, ordes religioses amb projecció social i missionera, associacions laïques femenines caritatives i de piedad.**
- 6. El segle XX i el moment present:
diversitat de feminismes laics,
revisió radical dins l'Església,
la qüestió del celibat opcional, ordenació ministerial de dones.**

1. En el principi, la misogínia. Eva fou la culpable.

El capítol 3 del Gènesi, on s'explica el mite d'Adam i Eva, la seva transgressió en el paradís i el corresponent càstig (9-17), de forma ben explícita carrega la responsabilitat de la malifeta a Eva i posa un suposat i irrefutable fonament de tota la posterior misogínia universal, de la que participen gran part de les cultures, justificant així la consolidació del patriarcat, únic garant del bé públic i de la justícia i fomentant tot tipus de menyspreu i violència contra les dones.

Diu la Bíblia:

«Però el Senyor-Déu cridà l'home i li va dir:

- On ets?

Ell li va respondre:

-He sentit que et passetjaves pel jardí i, com que vaig nu, he tingut por i m'he amagat.

Ell Senyor-Déu li replicà:

-Qui t'ha fet saber que anaves nu? És que has menjat del fruit de l'arbre que jo havia prohibit?

L'home va respondre:

-La serp m'ha enganyat i n'he menjat.

El Senyor-Déu va dir a la serp:

-Ja que has fet això, seràs la més maleïda de totes les bèsties i de tots els animals feréstecs. T'arrossegaràs damunt el ventre i menjaràs pols tota la vida. Posaré enemistat entre tu i la dona, entre el teu llinatge i el seu. Ell t'atacarà al cap i tu l'atacaràs al taló.

Després digué a la dona:

-Et faré patir les grans fatigues de l'embaràs i donaràs a llum enmig de forts dolors. Desitjaràs el teu home, i ell et voldrà dominar.

Després va dir a l'home:

-Ja que t'has escoltat la teva dona i has menjat el fruit de l'arbre que jo t'havia prohibit, la terra serà maleïda per culpa teva: tota la vida passaràs fatigues per treure'n aliment. La terra et produirà cards i espines, i t'hauràs d'alimentar d'allò que donin els camps. Et guanyaràs el teu pa amb la suor del teu front fins que tornis a la terra d'on vas ser tret: perquè ets pols, i a la pols tornaràs.»

Al llarg de la Història, fins els nostres dies i en moltes cultures, s'estableix una difícil lluita per guanyar i cancel·lar aquesta maledicció bíblica, tan injustament referida a la dona, suposadament responsable de l'anomenat pecat original, segons el constructe teològic del gran misògin Sant Agustí. Lluita, certament, encara no conclusa. També és veritat que civilitzacions antigues compatibilitzaven una certa misogínia amb la veneració a deeses (déus amb gènere femení), o veneraven de forma simultània déus i deeses (uns déus amb gènere masculí i uns déus amb gènere femení) o veneraven un déu que presentava al mateix temps un rostre masculí i un rostre femení.

2. Les dones i els inicis del Cristianisme versus la consolidació de l'Església patriarcal.

A partir del mite del paradís i del suposat pecat original, i d'altres relats fundacionals de l'espècie humana, es desenvolupa i justifica una misogínia universal. La dona és considerada el principi de tot mal, naturalment perillosa i necessita ésser sotmesa per l'home. De diverses formes es configuren les civilitzacions antigues i clàssiques com a patriarcats, és a dir, governades per homes, individualment o en grups, i considerant les dones com a integrants de l'espècie humana de segona categoria, totalment sotmeses, sense drets i contra les quals resulta legítima qualsevol violència.

Als inicis de l'aparició del Cristianisme, moviment religiós liderat per Jesús de Natzaret i sorgit al si del poble jueu i de la seva religió manifestament misogínica, les dones assumeixen un protagonisme absolutament nou i rompedor. Seguidores, amigues i col·laboradores de Jesús, participen en importants esdeveniments fundacionals i, en els primers segles, lideren petites comunitats cristianes, presidint a casa seva reunions i celebracions eucarístiques. Malgrat Sant Pau

conservi en alguns moments de les epístoles algunes expressions misògines de la cultura jueva.

Però, ben aviat, aquest nou moviment constituït en diverses comunitats i obert progressivament a l'evangelització de tot el món aleshores conegut, trencà l'esperit i les pràctiques dels seus propis inicis i, a partir dels segles II i III, els lideratges de les seves comunitats foren assumits únicament per homes, preveres o bisbes, i les dones ocuparen llocs secundaris i perderen tot protagonisme. En l'àmbit catequètic o teològic algunes referències de Sants Pares a la dona tornen al paradigma precristià i resulten totalment inacceptables per a la sensibilitat actual.

Des d'aquells primers segles fins a l'actualitat, l'Església Catòlica s'ha consolidat com a una organització culturalment misogínica i patriarcal, a nivell teòric i organitzatiu, de tal forma que el Codi de Dret Canònic explicita que per esser ordenat de prevere, el candidat «Esto vir». A més de deixar d'esser fidel als inicis del moviment cristià, l'Església ha permès i fomentat una bretxa cada vegada més gran entre els seus ministres ordenats i els fidels batiats (clericalisme), entre cristians homes i dones (misogínia) i entre la seva pròpia cultura organitzativa i les dinàmiques dels canvis socials (desencertat punt de partida per a l'evangelització: voler evangelitzar al món sense estar-hi). En síntesi, ha acceptat esser un gran escenari de lluita pel poder *intra muros*, essent les dones les principals víctimes.

3. Dones que no segueixen la tradició: cortesanes, beguines, monges.

Al llarg de tota l'Edat Mitjana neixen i es desenvolupen diverses formes de vida femenina, en l'àmbit civil o religiós. Una gran majoria de dones analfabetes, malvivint dins la pobresa, treballadores en el camp o servint a cases i palaus, destinades a la procreació, casades o no, i amb unes esperances de vida precàries. D'altres, casades amb petits propietaris o comerciants, gaudien d'unes condicions de vida més acceptables, sovint en entorn rural, sotmeses sempre als marits i a les exigències de l'Església. Una minoria participava d'una vida matrimonial, sovint imposada, dins la riquesa, en entorns urbans, en palaus de famílies de la noblesa o corts reials. Una part considerable de la població femenina, especialment provinent de famílies benestants, nobles o reials, ingressava als convents o monestirs, no sempre lliurement, però amb garanties d'estabilitat i condicions de vida més que acceptables, amb possibilitat d'adquirir una notable cultura, i allunyant-se de certs inconvenients de la vida matrimonial: defugint de matrimonis imposats, dels perills de la procreació i de les càrregues de treballs o responsabilitats familiars.

Aquest estat de coses era acceptat i/o patit per la majoria de dones i en un entorn explícitament misogínic, tant civil com religiós. Però en cada segle i circumstància, sorgien veus femenines que expressaven, a viva veu i per escrit, la seva disconformitat amb aquesta situació i proposaven canvis en les condicions de vida de les dones. Vegem-ne alguns casos.

En primer lloc, i breument, esmentem **Christine de Pisan**, coneguda com la primera feminista. Nascuda a Venècia l'any 1364 i morta al Monestir dominic de Poissy l'any 1430, vídua als vint-i-sis anys, d'Étienne du Castel, notari del rei francès Carles V, i tenint al seu càrrec tres fills i la mare. Al final de la seva vida va retirar-se l'any 1418 al Monestir de Poissy, a prop de París, on havia professat la seva filla, i on morí l'any 1430. Entre les seves obres, fou una escriptora prolífica, de caràcter religiós, poètic, pedagògic i polèmic podem destacar entre moltes altres: *Llibre de la Ciutat de les dames*, *Epístola al Deu de l'Amor*, *Hores de contemplació sobre la Passió de Nostre Senyor*, *Epístoles del debat sobre Le Roman de la Rose de Jean de Meung*, etc.

«Christine de Pisan va ser una de les veus més significatives de la intel·lectualitat europea de l'Edat Mitjana, una de les professionals de les lletres que va lluitar ferma i convençuda contra la imatge degenerada i deformada de la dona que transmetien intel·lectuals, laics i clergues de l'època a la literatura. Segura tant de si mateixa, com del seu coneixement i vocació d'escriptora, això li va permetre defensar-se a ella mateixa i a la resta de les dones, criticant la manca d'educació del gènere femení i la realitat distorsionada que transmetien aquests doctes homes sobre elles.

...

Gràcies a la seva vida prèvia a la cort i als seus contactes, va rebre el suport de la monarquia. La reina Elisabet de Baviera li va encarregar (1404) l'obra *El llibre dels fets i bones vides del savi rei Carles V*, que li va permetre ser la primera cronista i primera editora de la cort.» (Wikipèdia).

En segon lloc, cal ressenyar les **beguines**, un interessant i original moviment femení d'abast europeu, autogestionat i absolutament novedós per la seva organització i funcions. Es tractava d'una extensa xarxa de grups de dones, fadrines o vídues, no subjectes a cap regla monàstica ni a cap autoritat eclesiàstica masculina, que convivia en petits grups a cases en entorns urbans, dedicades a la vida de pietat, a la predicació, a l'atenció als malalts i desvalguts, a l'estudi i formació pròpia, a l'educació femenina, a la publicació de llibres i altres obres de caire socioreligiós, amb gran autonomia, organització jeràrquicament horitzontal i gran llibertat de moviments.

Aquest moviment, originat als Països Baixos i estès per Europa, tingué molta d'influència en l'espiritualitat femenina de l'època que combinava amb l'activitat evangelitzadora i social, i, en freqüents casos, assolint un notable nivell d'espiritualitat mística. Moltes dones, religioses i laïques, sense pertànyer estrictament a aquest moviment, reberen la seva molt positiva influència durant un període tan llarg com des del segle XIII fins al XVI, sense excloure'n Santa Teresa de Jesús.

Lògicament, el moviment de les beguines despertà fortes sospites dins l'Església i àdhuc en l'estament civil, i foren nombroses les persecucions, detencions, judicis i acusacions de diversos delictes, com heretgia, bruixeria, curanderisme, rebel·lió i d'altres, que provocaren la condemna a pena de mort per a més de deu mil beguines en el conjunt d'Europa. En realitat, aquest moviment suposava un radical desafiament en front del status quo general polític, social i eclesiàstic únicament en mans d'homes i de mentalitat profundament misogínica i la manifestació d'un empoderament femení laic (si bé algunes ingressaren en algun monestir), fins aleshores absolutament nou i mai més repetit ni en la intensitat ni en l'extensió. A tall d'exemple, esmentem **Hadewijch de Amberes** (*El lenguaje del deseo, Flores de Flandes*), **Beatriz de Nazaret** (*Siete formas de amor*), **Matilde de Magdeburgo**, **Margarita Porete**, condemnada a la foguera, (*Espejo de las almas simples*), **Juliana de Norwich** (*Libro de visiones y revelaciones*), etc.

A Espanya hem d'esmentar, entre d'altres, **Isabel de Villena**, abadesa del monestir de la Santíssima Trinitat de les clarisses de València amb dret a predicar, autora de *Vita Christi*, obra amarada de perspectiva feminista i escrita com a resposta a l'obra *Llibre de les dones*, de Jaume Roig, obra absolutament misogínica. També a **Juana de la Cruz**, terciària franciscana protegida del Cardenal Cisneros, autora de l'obra *El Conorte* que recull els seus sermons molt reivindicatius, que insisteixen en la maternitat de Déu, més tard considerats herètics. **Isabel de la Cruz**, també terciària franciscana, considerada adscrita al moviment dels *il·luminati*, que patí un procés inquisitorial.

A Mallorca existia un grup de beguines-terceroles a l'edifici que posteriorment fou el Convent de Santa Elisabet – Monges Jerònimes. La seva duració fou breu i el seu final estigué dissortadament envoltat de fets suposadament escandalosos que motivaren la seva expulsió. El seu esperit, però, impregnà algunes de les dones mallorquines que, a nivell individual, personificaren aportacions importants d'aquesta època. **Elisabet Cifre**, cofundadora de La Criança amb el canonge Gregori Genovard, centre de formació femenina del qual fou directora trenta anys, participant del moviment lul·lista i humanista del cofundador; **Romia Rovira i Genovard**, vídua de Jaume d'Olesa, compromesa tota la vida com a laica amb el moviment beguinista estès a la Mallorca del segle XV; **Maria Sunyer**, inicialment beguina i després monja jerònima, entre d'altres.

Per tancar aquest apartat, i tornant uns anys enrere, hem triat **Hildegarda de Bingen**, filla d'una família noble, beguina *avant la lettre* i abadesa del monestir benedictí de Disibodenberg (Alemanya) per la seva extraordinària personalitat, religiositat i ciència, que constitueix un lluminós far al segle XII europeu i desmonta el prejudici contra la inferioritat femenina dins la societat i dins l'Església. Dotada d'un ample conjunt d'habilitats decisòries i executives, fundà dos monestirs exclusivament femenins, es dedicà a la predicació fora del seu monestir i confessava els fidels. Fou visionària, escriptora, pintora, música, posseïdora de coneixements curatius i mèdics (va descriure i explicar per primera vegada l'orgasme femení), i va intervenir freqüentment en assumptes polítics i socials com a consellera de personatges públics. Entre d'altres publicacions, escrigué les tres principals obres profètiques: *Liber Scivias*, *Liber vitae meritorum* i *Liber divinorum operum*.

4. El Renaixement, el Concili de Trento (1.545-1.563) i el monacat religiós femení de clausura a Mallorca.

Abans del Renaixement ja s'havien fundat nombrosos convents i monestirs femenins arreu d'Europa. En el cas de Mallorca s'han d'esmentar les següents fundacions:

- 1.232, Ciutat, Santa Margalida, frares franciscans i a partir de 1.278 monges agustines,
- 1.260, Ciutat, Santa Clara, monges clarisses franciscanes,
- 1.318, Ciutat, Santa Magdalena, monges canoneses agustines,
- 1.485, Ciutat, Santa Elisabet, monges jerònimes,
- 1.549, Ciutat, L'Olivar, monges clarisses franciscanes, provinents de Santa Magdalena d'Inca (1.491) i de S'Esgleieta (Esporles), (1.526),
- 1.576, Ciutat, La Concepció, monges agustines, provinents del Puig de Pollença,
- 1.578, Ciutat, La Misericòrdia, monges agustines,
- 1.583, Sineu, La Inmaculada Concepció, monges concepcionistes,
- 1.609, Ciutat, La Consolació, monges agustines,
- 1.617, Ciutat, Santa Teresa, monges carmelites descalces,
- 1.659, Ciutat, Santa Catalina de Sena, monges dominiques,
- 1.667, Inca, Sant Bartomeu, monges jerònimes,
- 1.672, Ciutat, La Puríssima Concepció, monges caputxines.

Aquests centres, considerats de clausura i possibilitadors d'una intensa espiritualitat femenina basada en els vots de pobresa, castedat i obediència, que havien d'estar units a més a la pràctica d'una vida de mortificació i dejuni per part de les monges, no sempre assoliren un acceptable nivell d'exemplaritat i, en ocasions, varen decaure en èpoques de clar relaxament. També és veritat que a Mallorca sobresortiren dotzenes de monges cultes, bones gestores, pietoses i bones conselleres.

Per tot això i pel moment històric de la Reforma promoguda per Luter, l'Església Catòlica mitjançant el Concili de Trento va configurar una densa proposta de Contrareforma que, per diverses vies, afectava al monacat femení i a la situació de la dona en general dins l'Església.

En relació al monacat femení, el Concili va ordenar que els convents i monestirs s'instal·lassin a ciutats o nuclis de població considerables i va exigir l'observància rigorosa de la clausura (de dins cap a fora i a l'inrevés) i de la vida de piedad i austeritat pròpia d'una comunitat consagrada. Va definir i perfeccionar la doctrina medieval dels sagraments i va ordenar que cada diòcesi erigís un seminari per a la formació dels preveres, exclusivament homes. Cap aportació d'aquest concili s'adreçava a l'ampliació dels drets o funcions de les dones al si de l'Església, ans al contrari.

El bisbe de Mallorca Diego de Arnedo fou el responsable de la implementació de la normativa conciliar a la nostra Església i comptà amb la col·laboració de Santa Catalina Tomàs, aleshores priora del Convent de Santa Magdalena de Ciutat, consellera també del Virei Guillem de Rocafull i d'altres personatges. Permeteu-me, ara, manifestar la convicció, probablement compartida per gran part de mallorquins, que ja és hora de deconstruir la imatge de Santa Catalina Tomàs tal com avui forma part de l'imaginari popular, excessivament folkloritzada i infantilitzada. Nostra santa fou una monja pietosa, instruída, prudent, bona consellera i personatge públic en el seu moment, que mereix l'estudi i la divulgació de la seva vida adulta, defugint l'explicació de suposades lluites amb el dimoni i aparicions miraculoses durant la seva infància. Efectivament, Catalina Tomàs, durant el període que fou acollida a la casa del matrimoni Zaforteza-Tagamanent, a Ciutat i a Raixa, abans d'ingressar al Convent de Santa Magdalena, no sols aprengué a llegir i a escriure sinó que rebé la mateixa formació que una filla d'aquest matrimoni, Margalida, que també professà com a religiosa a un altre convent de Ciutat. D'altra banda, la correspondència epistolar i la vida de Catalina Tomàs quan ja havia ingressat al Convent no té res a veure amb l'exaltació de la seva infància i joventut.

Més enllà d'alguna aproximació a l'estudi d'alguns aspectes de la vida monacal femenina a l'interior dels convents i monestirs, manca encara un estudi global, sens dubte molt difícil i complexe però ben necessari, sobre el model antropològic i cultural que la fonamenta: quin és el paper de la dona en clausura, que s'espera de la monja, quin és la funció dels vots de pobresa, castedat i obediència, quin és el tractament del cos femení, físicament i simbòlicament, quin sentit tenen tants dejunis i mortificacions, que significa l'exaltació de la virginitat i la consideració de la monja com a esposa de Jesucrist, com s'explica l'horari tan intens d'oració i treball i tan reduït en el descans i temps lliure? Com es cuida la salut física i mental d'una comunitat femenina en clausura que deu aspirar a la perfecció? Es tenen en compte els ritmes biològics cíclics femenins? Quins valors traspua la consideració del propi cos com al principal enemic de la monja?

Tenint en compte que únicament podien confessar-se amb un confés home i que la majoria de constitucions i reglaments monacals havien estat elaborats per religiosos externs a la comunitat, no resulta difícil concloure que la misogínia i l'absoluta submissió de la comunitat femenina en cas de conflictes a l'homònima congregació masculina dibuixava la constel·lació de valors vigents.

Sens dubte, la vida monacal en clausura femenina, sorgida amb el feudalisme i en decadència quan aquest s'ensorrà, no constituí, en el seu conjunt, ni un espai ni un model de dignificació de la dona, de foment de la seva autonomia i desenvolupament de les seves capacitats, sinó un medi de suport a la misogínia, i àdhuc d'explotació femenina, tant dins l'Església com dins la societat.

5. El segle XIX: el feminisme modern, moviments femenins polítics i obrers, ordes religioses amb projecció social i missionera, associacions laïques femenines caritatives i de pietad.

El procés d'industrialització, iniciat al segle XVIII especialment a Anglaterra, i estès durant tot el segle XIX i part del segle XX a gran part d'Europa, canvià i trasbalsà l'organització social i afectà l'Església. Del treball al camp i als petits tallers es passà al treball a les ciutats i als grans nuclis de població, llocs d'ubicació de les fàbriques i dels serveis que generaven. S'incrementaren considerablement els habitants de les ciutats per les necessitats de mà d'obra, formant-se masses de proletariat, en gran part femení i àdhuc infantil, que vivien en condicions molt precàries, de vivenda, de treball, de cultura, de salut i higiene, i de qualitat de vida.

La Revolució Francesa de 1.789 inicià una nova època històrica, la contemporània, deixant enrere l'anomenat Antic Règim i establint noves formes d'organització social que donaren lloc, de forma progressiva i al llarg del segle XIX, als partits polítics i a les institucions democràtiques. L'Església Catòlica s'hagué d'adaptar, no sense dificultats, a la nova situació i perdé gran part del seu poder hegemònic, mentre continuava proclamant i defensant els valors més tradicionals.

Des de l'àmbit civil, s'introduí l'educació obligatòria, es lluità contra l'analfabetisme de la població adulta, es millorà l'urbanisme i la qüestió de la vivenda, i l'higienisme, interessant moviment reformista estès per tota Europa, reclamava millors condicions de vida per a les classes modestes. L'aparició de la premsa, molt diversa en ideologia, provocava debats i participació social. La dona, però, no millora substancialment en res, més aviat pel fet d'entrar al mercat del treball i continuar amb les responsabilitats domèstiques, la procreació i la cura de les persones majors veu incrementada o duplicada la intensitat de la seva ocupació, entrant amb retard i amb dificultats al món de l'educació i de la cultura. Recordem dues dades molt significatives per al món femení: primera, la llei que declarà el diumenge festiu a l'Estat Espanyol és de l'any 1904 i, segona, fins la Segona República (1931-1939) la dona no tindrà dret al vot.

Durant el segle XIX no s'obrin nous convents femenins de clausura, es mantenen els que hi ha i decau notablement la seva importància. En canvi, pel Concordat entre l'Estat Espanyol i la Santa Seu de 1.851, aquest autoritza i fomenta la creació d'ordes religioses masculines i femenines sense clausura dedicades a l'ensenyament, a la cura dels malalts i a la beneficència. És un nou paradigma: la dona pot formar part de comunitats religioses obertes a la societat i al món, és un nou testimoni de vida cristiana i d'evangelització. A més, el segle XIX és el segle dels imperis colonitzadors i això facilita la presència d'aquestes congregacions a les anomenades terres de missió.

A la Mallorca del segle XIX, que conservava la seva estructura socioeconòmica bàsicament de caràcter rural i únicament es podia considerar una ciutat la capital, Palma, es fundaren nombroses congregacions religioses femenines que s'establiren als nuclis de població més petits amb les finalitats d'atendre l'educació de la primera infància i l'ensenyament de les primeres lletres, l'atenció als malalts i desvalguts i l'ajut pastoral a les parròquies. Així,

- 1.798, Felanitx. Germanes de la Caritat de Sant Vicenç de Paül.
- 1.856, Pina. Germanes Franciscanes Filles de la Misericòrdia.
- 1.859, Palma. Germanes Terciàries de Sant Agustí.
- 1.874, Palma. Religioses de La Puresa.
- 1.891, Campos. Germanes Missioneres dels Sagrats Cors.

- 1.809, Felanitx. Germanes Trinitàries.
- 1.882, Felanitx. Congregació de Filles de la Providència.
- 1.882, Palma. Filles de la Sagrada Família (Temple).
- A més, algunes congregacions femenines foranes similars s'establiren a Mallorca.
- 1.879, Palma. Hijas de la Caridad de San Vicente de Paúl.
- 1.902, Lluçmajor (Son Julià), després Palma (Son Espanyolet).
- 1.903, Palma (Es Pont d'Inca). Hermanas Dominicicas de la Presentación.
- 1.857, Palma. Religiosas de Nuestra Señora de las Escuelas Pías (Escolapias).
- 1.924, Palma (Sa Vileta). Oblatas del Santísimo Redentor.
- 1.932, Palma. Institución Teresiana.
- 1.956, Palma. Madres de Desamparados y de San José de la Montaña.

Les dones cristianes laïques podien integrar-se en les nombroses associacions femenines sorgides a l'empar de parròquies, congregacions religioses, devocions concretes, etc. amb les finalitats de foment de la piedad, exercici de l'apostolat i d'activitats de caire educatiu, cultural i social, sempre sota la direcció d'un clergue o religiós com a director espiritual. L'Església considerava decisiva aquesta xarxa d'associacions femenines com a mitjà d'influir en l'àmbit familiar i social en general, pel que fa a la transmissió de la fe i el foment dels bons costums. Certament moltes dones, fadrines casades o vídues reberen atenció religiosa, educativa i cultural mitjançant aquesta important xarxa, i s'integraren en col·lectius socials, d'amistat i de temps lliure, sempre però dins el marc doctrinal catòlic més ortodox i tradicional. En aquest sentit, el paper de l'Església en el procés d'emancipació i modernització de la dona i del seu paper dins la societat fou absolutament retardatari.

D'altra banda, s'iniciava a Estats Units el moviment feminista que s'aniria consolidant i ben aviat diversificant-se per tot el món fins els nostres dies. Efectivament, l'activista i escriptora Barbara Stanton organitzava a Seneca Falls (Nova York) la Primera Convenció dels Drets de la Dona, on posava en circulació el terme feminisme i demanant el dret al vot femení. S'organitzava una «convenció per discutir els drets socials, civils i religiosos de la dona» i se celebrà el juliol de 1.848. D'aquesta primera líder del feminisme és la següent sentència: «*La prolongada esclavitud de les dones és la pàgina més negra de la història humana*».

Entre nosaltres, un poc més tard, partits polítics, sindicats i diverses organitzacions promogueren o eixoplugaren seccions femenines que lluitaven pels seus drets i els reivindicaven amb mítings, conferències, reunions i manifestacions. Únicament a tall d'exemple, esmentem com fou a Mallorca la frustrada experiència de l'organització d'un d'aquests esdeveniments.

En el context del Sexenni Democràtic (1.868-1.874), s'havia iniciat un moviment de reivindicació feminista. L'Ateneu Balear, cau de les primeres inquietuds reformistes, havia obert les seves portes a poeteses i escriptores, s'havia constituït un grup de modistes internacionalistes, *La Virtud Social*, i un altre grup de joves republicanes federals. El moviment obrer *Unión Obrera Balear* i el grup d'obreres bakuninistes de la AIT (Associació Internacional del Treball) pròximes a l'anarquisme, desenvolupaven també una intensa activitat. La líder republicana Magdalena Bonet Fàbregues havia promogut una gran campanya de conscienciació entre les dones i entre l'opinió pública. Fruit d'aquest clima i antecedents l'any 1.882 es va proposar la celebració l'any 1.883 d'un Congreso Femenino Nacional de Mallorca, amb la intenció de celebrar-ne un de caràcter internacional per tal de consolidar un veritable moviment feminista. Davant aquest projecte el conservadurisme illenc i l'Església Catòlica, des del periòdic *El Àncora* i d'altres mitjans, crearen opinió contrària al congrés i feren valer les seves influències fins aconseguir que les promotores desistissin de l'organització. S'augmentava la bretxa, així, entre el pensament conservador i l'Església, d'una part, i el moviment modernitzador sorgit des de la caiguda de l'Àntic Règim, de l'altra, del qual el feminisme n'era una important manifestació, bretxa que fins ara no ha fet més que augmentar.

6. El segle XX i el moment present:

**diversitat de feminismes laics,
revisió radical dins l'Església,
la qüestió del celibat dels clergues, ordenació ministerial de dones.**

El segle XX a Mallorca comença amb l'existència dins l'espai públic d'un nombrós col·lectiu de dones, algunes que iniciaren la seva activitat a finals del segle XIX i altres a les primeres dècades d'aquest: escriptores, músiques, empresàries, artistes, mestres, professores, infermeres, esportistes, artesanes, propietàries i treballadores rurals, industrials o comercials, farmacèutiques, metgeses, secretàries, oficinistes, activistes polítiques i sindicals, servei domèstic, etc. Encara estaven molt condicionades per la classe social, origen familiar i cultura prèvia, però entre moltes dificultats i prejudicis anaven visibilitzant la presència femenina en la societat, comptant sempre que en el cas de tenir germans aquests sempre eren considerats mereixedors d'una major atenció i promoció familiar a nivell professional, ja que el millor projecte de vida per a una atleta era un bon matrimoni.

Continuava l'actuació de diverses organitzacions femenines reivindicatives, sempre amb un èxit relatiu sense aconseguir, en qualsevol cas un veritable canvi. Cal tenir present, a més, l'estructura econòmica de Mallorca, la distribució de la riquesa, l'analfabetisme existent, i la conflictiva problemàtica laboral, circumstàncies, totes elles, que mantenien les dones en situacions precàries i amb gran dificultats per millorar la seva situació. L'emigració n'era una manifestació i no sempre exitosa. Les polítiques públiques de la Segona República (1.936-1.939) prioritzaven la millora de les classes més modestes, l'educació de tota la població i la promoció de la dona. Fou una important tasca però totalment incompleta i insuficient, interrompuda per la guerra fratricida a l'Estat Espanyol (1.936-39) sorgida de la sublevació franquista, i substituïda durant la llarga postguerra amb la consegüent repressió, pel model de la Secció Femenina de la Falange que considerava l'ideal de la dona la dedicació exclusiva a la família i la llar. Ja sabem quin fou el paper de l'Església abans i durant la Segona República i durant els anys del dit nacionalcatolicisme, decidida a continuar defensant els valors de la dona i de la família més tradicionals mitjançant els seus centres educatius, mitjans de comunicació social i la seva activitat pastoral omnipresent.

Tres esdeveniments ben distints durant els anys seixanta del segle XX, la celebració del Concili Vaticà II (1.962-1.965), el maig francès del 1.968 i el fenomen del turisme massiu, obriren nous horitzons que havien d'afavorir, directament i indirectament, la dona i el seu paper dins la societat. Tres esdeveniments dels anys setanta i vuitanta, tancaren una llarga època d'aïllament social i polític del nostre país i obriren noves possibilitats en tots els sentits: la mort del dictador (1.975), la transició política a la democràcia (1.976-1.982) i, més tard, la integració a la Comunitat Europea.

Les passes en relació a la situació de la dona foren immenses, però al mateix temps sortien a la llum pública lacres fins aleshores desconegudes, amagades o minusvalorades que afectaven la dona: la integració de la dona al mercat laboral, l'aparició de fàrmacs anticonceptius (amb raó i a nivell col·loquial, s'ha dit també que abans fou l'aparició dels electrodomèstics), la llei del divorci, la despenalització de l'avortament i, sobretot, l'increment exponencial del nivell educatiu i de formació professional femení. Entre les lacres, la persistència i increment de la pobresa familiar i infantil, l'encariment dels productes, les dificultats de vivenda, l'índex d'atur femení, la diferència salarial per igual treball home-dona, la violència sexual i de gènere, els feminicidis, la prostitució, les dificultats reals per accedir a llocs de direcció en el treball, els prejudicis encara vigents, legislació en matèria matrimonial, familiar i de menors inadequada, etc.

No sempre coincideix la normativa eclesiàstica amb la civil a l'hora de acompanyar i ajudar al col·lectiu femení en situacions conflictives quotidianes o extraordinàries. Aquesta diferència sempre existirà en algunes qüestions. Cal revisar totes les perspectives i circumstàncies i cal que prevaleixi sempre la justícia i la humanitat. Fins ara sembla que no hi ha hagut interès per cap d'ambdues instàncies per conèixer i avaluar correctament les propostes de l'altra. També és cert que desde la perspectiva civil no hi ha unanimitat sinó que, en ocasions, s'aprofita políticament la qüestió o es manipula, i els diversos col·lectius feministes estan dividits.

En relació a l'actitud de l'Església Catòlica vers la dona i a les qüestions que hi associa, i en aquest cas com a membre actiu seu, permeteu-me compartir fraternalment les següents reflexions:

1. L'Església no té les úniques propostes possibles ni sempre les millors.
2. L'Església és estructuralment i culturalment misògina, homòfoba, patriarcal i clerical. Des de l'acceptació humil i sincera d'aquesta realitat cal analitzar per què i actuar. En el fons hi ha una lluita pel poder dins l'Església.
3. La cita del Gènesi (3, 9-17) que conté el càstig pel suposat pecat original i dona peu per associar Eva al mal i a totes les desgràcies, pertany a la categoria dels relats fundacionals, i està totalment condicionat per la cultura de l'època. Els termes del càstig específic a Eva associen el seu dolor precisament a la maternitat, a més de cruels són intensament misogínic. Cal no complir-los.
4. Església ja s'ha expressat en el seu magisteri a favor de l'absoluta dignitat de la dona i li confia certes funcions i càrrecs, àdhuc en dicasteris i organismes de la Cúria Romana. Aquestes són funcions de gestió o coordinació no de ministeri, per tant continua la diferència. Fa setmanes que el Papa Francesc va signar la normativa que autoritza a les dones a l'exercici de dues ordes menors, lector i acòlit. Fa una cinquentena d'anys que l'exerceixen amb autorització dels seus bisbes. L'any 2016 havia creat també la Comissió per al diaconat femení, presidida pel Cardenal Francesc Ladaria, durà fins el 2018, amb un total de quatre sessions. No se'n ha sabut res més.
5. La no concreció de les possibles ordenacions ministerials després del Sínode de l'Amazònia va constituir una gran decepció. Quan les Esglésies Catòliques Ortodoxes ténen el celibat voluntari, la pràctica totalitat de les Esglésies Reformades també i ordenen dones, quan ja han estat ordenades algunes rabines i algunes dones exerceixen com a imanes, i altres organitzacions religioses són dirigides per dones, no es comprèn la radical negativa de l'Església Catòlica a ampliar els possibles candidats i candidates a l'ordenació ministerial davant les grans necessitats d'atenció a les comunitats cristianes i a l'evangelització a grans zones del món. Per descomptat, readmetent a l'exercici del ministeri a preveres ja ordenats i dispensats de les seves funcions.
6. Com a ciutadans i com a membres actius de l'Església, si és el cas, tenim l'obligació d'estudiar i analitzar la problemàtica de la dona i conèixer els distints feminismes. Tenim el deure de promoure i col·laborar en iniciatives conduents al diàleg entre diferents propostes i actuacions. Convençuts de les bondats de les organitzacions democràtiques i participatives, impliquem-nos en la tasca d'aconseguir la igualtat real entre els seus membres sense distinció de sexe.

He posat al títol «**reflexions amb segell d'urgència**», crec ben sincerament que no es pot perdre més temps en aquesta qüestió. Ens hi jugam el futur de la societat i de l'Església, no és una qüestió secundària, és una qüestió nuclear.

Tots i totes hi som necessaris.

Moltes gràcies!